

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשע"ח, 2018
מספר השאלון: 011271
שם התלמיד/ה: _____

עברית: לשון

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעהיים.
 - ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק א — שם המספר, אותיות השימוש ומילות היחס — 20 נקודות
פרק ב — תחביר / פרק ג — מערכת הצורות — יש לבחור באחד הפרקים — 80 נקודות
סה"כ — 100 נקודות
 - ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
 - ד. הוראות מיוחדות: 1. יש לקרוא את הטקסטים שבעמודים 4–8, ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות.
 2. לכתובת טיוטה אפשר להשתמש בעמודים האחרונים (20–21) של השאלון.
 3. הקפד על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.
- ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק א: חובה — שם המספר, אותיות השימוש ומילות היחס

(20 נקודות)

קרא את ארבעת הטקסטים שלפניך. השאלות בפרקי הלשון הן בזיקה לטקסטים.
ענה על שאלות 1–2 שלפניך.

1. (16 נקודות)

לפניך קטע ובו מספרים מודגשים. כתוב במילים את המספרים המודגשים.
יש צורך לנקד רק את המילה שמונה (במשפטים שבהם מופיעה הספרה 8).

ב־13 _____ בנובמבר בשנה שעברה התקיים יריד התעסוקה "דרוש ניסיון" לבני שישים ומעלה המבקשים לחזור ולהשתלב בשוק העבודה.

היריד התקיים בתל אביב, בגני התערוכה באולם 11 _____ .

ליריד הגיעו כ־4,000 _____ מבקרים ו־45 _____ מעסיקים,

ולמבקרים בו הוצעו כ־800 _____ משרות.

ביריד נערכו הרצאות וניתן ייעוץ. מספר המבקרים שניתן להם ייעוץ היה גדול פי 2 _____ ממספר

המבקרים שנכחו בהרצאות. לאור הצלחת היריד הודיעו מארגניו: "נמשיך לקדם את תעסוקת המבוגרים גם

בשנת 2018 _____". כדי ליצור קשר עם מארגני היריד "דרוש ניסיון", יש להתקשר למספר *3196 —

כוכבית, שלוש, _____, תשע, שש.

2. (4 נקודות)

לפניך שני משפטים א–ב ובכל משפט שתי אפשרויות לנטיית מילת היחס, אך רק אחת מהן תקינה.

בכל משפט הקף את מילת היחס שנטייתה תקינה.

א. רבים מן המבוגרים חשים שהם מצוידים בכוחות ובמשאבים, ולפְּנִיָּהֶם / לְפָנֵיהֶם עוד תקופת חיים ארוכה.

ב. המעסיקה פנתה לאחת העובדות הוותיקות ואמרה לה: "מילאת היטב את המשימה שהטלתי עֲלֶיךָ / עָלֶיךָ".

פרק ב: תחביר

(80 נקודות)

לפניך שני פרקים: פרק ב – תחביר, פרק ג – מערכת הצורות.

בחר בפרק שלמדת: בפרק ב – תחביר או בפרק ג – מערכת הצורות.

בפרק שבחרת ענה על השאלות לפי ההוראות.

ציין את שם הפרק שבחרת: _____

בפרק זה עליך לענות על ארבע שאלות.

ענה על ארבע מן השאלות 3–7 (לכל שאלה – 20 נקודות).

שים לב: בכל שאלה שתבחר, ענה על כל הסעיפים.

3. (20 נקודות)

א. לפניך משפט שסומנו בו הנשואים.

המבוגרים הולכים ומאבדים את חשיבותם, מפני שמה שהם יכולים ללמד את הצעירים כבר אגור ומתועד במכונות החכמות.

(1) ציין את הסוג התחבירי של המשפט: מורכב או איחוי (מחובר) _____

• אם המשפט הוא משפט איחוי (מחובר) – תחם את איבריו, וציין את הסוג התחבירי של כל איבר.

• אם המשפט מורכב – תחם בו את הפסוקיות, וציין מעל כל פסוקית את התפקיד התחבירי שלה.

(2) • איזה מן הנשואים המסומנים במשפט יוצא דופן מבחינת סוגו? העתק אותו. _____

• ציין מהו סוג הנשוא היוצא דופן. _____

• ציין מהו הסוג המשותף לשני הנשואים האחרים. _____

ב. לפניך משפט.

אף על פי שהזיכרון לטווח קצר מתרופף עם הגיל, השיגה קבוצת המבוגרים תוצאות טובות יותר במשחק הזיכרון.

המר את המשפט במשפט מסוג תחבירי אחר שישמור על הקשר הלוגי שבמשפט.

4. (20 נקודות)

א.

לפניך ארבעה משפטים, ובהם מילים מסומנות בקו.

I. לפי החוקרים, בד בבד עם הקשיים הגופניים והנפשיים המתלווים להזדקנות, לגיל המבוגר יש גם יתרונות.

II. למרבה הצער, איננו יכולים לפגוש את "העצמי העתידי" האמיתי שלנו.

III. הקשבתני בעניין רב לדברי החוקרים שהרצו בכינוס.

IV. מה שהתקיים בדורות הקודמים נכון, לכאורה, שבעתיים בימינו.

(1) • בשלושה מן המשפטים התפקיד התחבירי של המילים המסומנות בקו הוא הסגר.

ציין את מספריהם. _____

• במשפט שנותר — ציין את התפקיד התחבירי של המילה/המילים המסומנות. _____

• בחר בשניים מן המשפטים שיש בהם הסגר. ציין את מספרי המשפטים, והסבר במה תורם השימוש בהסגר למשמעות של כל אחד מן המשפטים.

(2) • איזה מן המשפטים I-IV יוצא דופן מבחינת סוגו התחבירי? ציין את מספרו. _____

• ציין את הסוג התחבירי המשותף לשאר המשפטים. _____

ב. לפניך משפט.

הביטקוין הוא מטבע דיגיטלי בין-לאומי, והוא אינו מנוהל על ידי ממשלה או בנק.

(1) המר את המשפט הנתון במשפט מורכב שיש בו פסוקית לוואי.

(2) המר את המשפט הנתון במשפט פשוט שיש בו תמורה.

5. (20 נקודות)

א. לפניך קטע.

1 מדוע האינטליגנצייה החברתית והאינטליגנצייה הרגשית מתעצמות עם השנים?

2 הביולוגים סבורים שמדובר בהתפתחות נירו-ביולוגית. לעומתם הפסיכולוגים מאמינים כי מדובר

3 בהתפתחות רגשית. מחקר בשדה הפסיכולוגיה הראה כי מבוגרים שולטים ביעילות רבה במנגנון

4 הבקרה הרגשית שלהם.

5 יכולת זו היא שעושה אותם לחכמים יותר.

(1) • ציין מהי דרך מסירת הדברים בשורות 2-4 בקטע. _____

• מסירת הדברים בשורות 2-4 נעשית באמצעות שימוש בפסוקיות.

ציין את התפקיד התחבירי המשותף לפסוקיות אלה. _____

(2) • ציין את התפקיד התחבירי של הפסוקית במשפט האחרון בקטע (שורה 5). _____

• הסבר את התרומה של השימוש בפסוקית זו למשפט.

ב. לפניך שני משפטים מורכבים.

- I. לאחר עיבוד הנתונים התברר כי קבוצת המבוגרים זכתה בציון הגבוה ביותר.
- II. כדאי להקצות לאנשים מבוגרים תפקידי מפתח בתחום חברתי, כמו תפקידי ייעוץ וניהול משא ומתן.
- (1) תחסם בכל משפט את הפסוקית. (אחת הפסוקיות היא פסוקית מצומצמת).
- (2) ציין את התפקיד התחבירי המשותף לשתי הפסוקיות שתחת. _____
- (3) כתוב מחדש את המשפט בעל הפסוקית המצומצמת: הפוך את הפסוקית המצומצמת לפסוקית רגילה.

6. (20 נקודות)

- א. לפניך ארבעה משפטים I–IV, ובכל אחד מהם מודגשת וי"ו החיבור.
- I. המכונת גמאה כבישים רבים, והיא בטוחה פחות מאחותה החדשה.
- II. צעירים יכולים להיות מקובעים, ואדם בן חמישים יכול להיות מודרני ומעודכן.
- III. ניסיונם של זקני השבט היה מקור חסר תחליף של חוכמה וידע.
- IV. ותק פירושו שחיקה ועייפות.
- (1) • ציין בין אילו חלקים במשפט מחברת וי"ו החיבור במשפטים I ו-II.
- בכל אחד מן המשפטים I ו-II המר את וי"ו החיבור במילת קישור אחרת שתבטא את הקשר הלוגי שבמשפט.

_____ במשפט I

_____ במשפט II

- (2) ציין את התפקיד התחבירי של החלקים שוי"ו החיבור מחברת ביניהם במשפטים III ו-IV.

_____ במשפט III

_____ במשפט IV

- (3) אחד המשפטים I–IV הוא משפט בעל חלק ייחוד. נסח אותו כמשפט רגיל, בלי חלק ייחוד.

ב. לפניך משפט דו-משמעי.

המיזם מיועד למבוגרים ולצעירים יצירתיים.

כתוב את שתי המשמעויות של המשפט.

משמעות I: _____ .

משמעות II: _____ .

7. (20 נקודות)

א. לפניך קטע על פי טקסט 2.

האם בימינו ממנו מנהל לבית הספר רק בשל הוותק שלו? האם ותיק הרופאים ימונה למנהל המחלקה? אולי נהגו כך בעבר. כיום דורשים התאמה לתפקידי ניהול. (במסגרת) במשפטים שבקטע לא מצוינים עושי הפעולה. ציין שתי דרכים תחביריות שונות להעלמת עושה הפעולה שבאות לידי ביטוי בקטע, והבא לכל דרך דוגמה מן הקטע.

דרך אחת: _____ דוגמה מן הקטע: _____
דרך נוספת: _____ דוגמה מן הקטע: _____

ב. לפניך ארבעה משפטים I–IV, ובכל אחד מהם יש שיבוש בתחום התחביר.

I. מה עושים שמגיעים לגיל פרישה?

II. שנה שעברה נערך יריד תעסוקה למבוגרים בגני התערוכה בתל אביב.

III. ביריד התעסוקה נאמר למבקרים כי במידה והם ירצו לקבל סיוע בכתיבת קורות החיים, הם יוכלו לפנות לנציג מהמיזם "דרוש ניסיון".

IV. ביריד אמרה הנציגה לאחד המבקרים: "כמובן שנשמור על קשר!"

בחר בשלושה מן המשפטים I–IV, והשלם את הטבלה שלפניך: ציין את מספרו של כל משפט שבחרת, העתק את השיבוש מהמשפט, וכתוב את הנוסח התקין לכל שיבוש שהעתקת.

מספר המשפט	השיבוש במשפט	הנוסח התקין

פרק ג: מערכת הצורות

(80 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על ארבע שאלות.

ענה על ארבע מן השאלות 8–12 (לכל שאלה — 20 נקודות).

שים לב: בכל שאלה שתבחר, ענה על כל הסעיפים.

8. (20 נקודות)

א. לפניך קטע על פי הפסקה הראשונה מטקסט 2, ובו פעלים מודגשים.

1 המבוגרים הולכים ומאבדים את חשיבותם, מפני שמה שהם יכולים ללמד את הצעירים כבר אגור ומתעד

2 במכונות החכמות. ככל שנקדש את החדשנות וככל שבחינו יתרופף הקשר לערכי העבר, יוסיפו הזקנים

3 ויאבדו את ערכם. הניסיון הנצבר בתודעתם של מבוגרים אינו מועיל לצעירים בני זמננו, ואולי אף מזיק,

4 ולשווא נקוין על כך.

(1) ציין את השורש של הפעלים: יוסיפו (שורה 2) _____ מזיק (שורה 3) _____

(2) ציין את הבניין של הפעלים: מתעד (שורה 1) _____ נקוין (שורה 4) _____

(3) I. לפניך צירופים ומשפטים, ובהם מילים מודגשות. מבין המילים המודגשות הקף רק את המילים שנוצרו מאותו השורש של הפועל אגור שבשורה 1 בקטע.

• מאגרי מידע

• אני מקווה שאגור ליד הורי.

• האוגר הוא בעל חיים מסדרת המכרסמים.

• עליי לתקן את המגרה שבשולחן הכתיבה שלי.

• אשר יגרת בא לי.

II. העתק את המילים שלא הקפת בתת-סעיף (3) I, וציין את השורש של כל מילה.

(4) כתוב את צורת העתיד בגוף מדבר (גוף ראשון, יחיד) של הפועל יכולים (שורה 1): _____

ב. (1) לפניך משפטים, ובכל משפט שני פעלים מודגשים: פועל המשקף את ההגייה הנכונה ופועל

המשקף הגייה שגויה. בכל משפט הקף את הפועל המשקף את ההגייה הנכונה.

• אגלה לכם סוד מִפְחָשׁ / מִכְחָשׁ ומודחק היטב.

• לצערנו, הערך של ניסיון החיים הַשְתַּנָּה / הַשְתַּנָּה.

(2) בחר בפועל אחד שהקפת, ונמק את תשובתך.

9. (20 נקודות)

א. לפניך משפטים ובהם צורות פועל מודגשות, הנוטות בחמישה בנינים.

- פעמים רבות הצעירים מיטיבים לדעת מן המבוגרים כיצד להתנהג בחברה.
- האם צריך לשוב ולהזכיר שנפולאון הצעיר היה חד לאין שיעור מנפולאון המבוגר?
- בעבר נהגו למנות אנשים לתפקיד לפי הוותק.
- האוכלוסייה הולכת ומזדקנת.
- צעירים רבים אינם מודעים לחשיבות ההקשבה למבוגרים.

(1) מבין שבעת הבנינים בעברית, אילו שני בנינים אינם מיוצגים בצורות הפועל המודגשות שלעיל?

(2) כתוב פועל הגזור מן השורש של המילה מודעים ונוטה באחד הבנינים שצינת בתת־סעיף א (1).

ב. לפניך רשימה של מילים מודגשות.

נראית, זקני השבט, יתרון, מישורי חיים, נסוי, מדע בדיוני, תמימות, ישיקו אתר

(1) ברשימת המילים המודגשות הקף רק את אותיות יו"ד השורשיות.

(2) לפניך רשימת מילים.

הקף את המילים הנוטות באותו המשקל של המילה מישור.

משעול, תינוק, מתון, מסתור, כנור, מזמור

10. (20 נקודות)

א. לפניך קטע ובו מילים מודגשות.

את הילדים עדיין מלמדים שלגיל ולניסיון יש חשיבות. לילדים גדולים יש יותר זכויות מילדים קטנים. למשל, הם רשאים להישאר ערים עד שעה מאוחרת. מה אומרים לקטנים? כאשר תגדלו תהנו אף אתם מן הזכויות האלה.

(1) איזו מן המילים המודגשות יוצאת דופן מבחינת הגזרה? _____

מהי גזרתה? _____

מהי הגזרה המשותפת למילים האחרות? _____

(2) לפניך רשימת מילים. הקף את המילים שנגזרו מאותה הגזרה של המילה רשאי.

קנאי, פנאי, מצאי, תנאי, מלאי, בלאי

ב. לפניך צירופים ומשפטים, ובהם שמות פועל מודגשים.

• לְדַמֵּן את "העצמי העתידי"

• לְתַרְגֵּם ספר

• לְתַעֵד את תגובות המשתתפים בניסוי

• לְתַקֵּן את העבודה

• מה גרם לקריין לְהִשְׁתַּמֵּךְ באמצע המשפט?

העתק רק את שמות הפועל ששורשיהם תנייניים, וציין ליד כל שם פועל שהעתקת את השורש הראשוני שממנו נגזר השורש התנייני של שם הפועל.

11. (20 נקודות)

א. (1) לפניך צירופים ומשפטים ובהם מודגשים שמות פעולה.

בְּקֶרֶת איכות בְּנִית תוכניות הִקְלָה בתורנויות תִּפְעֹל של אתר הבית

חברים באו לבקר בלי הִתְרַאָּה. כללי הִפְסֵק הם כללים בסיסיים בלוגיקה ובמתמטיקה.

בטבלה שלפניך מיינ את שמות הפעולה לפי בְּנִינִים, וציין את הבניין בראש כל עמודה.

(2) כתוב את שם הפועל של שם הפעולה הִתְרַאָּה. _____

ב. במקרים רבים שם הפעולה אינו מתאים בבניין לפועל שאת פעולתו הוא מציין.

לפניך ארבעה שמות פעולה. הקף את שם הפעולה שאינו מאותו הבניין של הפועל שאת פעולתו הוא מציין.

הִחְלָטָה, הִשְׁעָרָה, גִּרֹּשׁ, הוֹבִלָה

ג. שמות במשקלי שמות פעולה יכולים לעיתים לציין לא רק פעולה, אלא לציין גם שמות עצם מוחשיים.

לפניך שני זוגות משפטים, ובכל זוג מודגש פעמיים אותו שם: פעם השם מציין פעולה, ופעם הוא מציין שם עצם מוחשי. בכל זוג משפטים הקף רק את השם המציין פעולה.

זוג I:

• סיימתי את הֶאָרִיזָה של המזוודה בערב שלפני הטיול.

• לאחר פתיחת המוצר השליכו את הֶאָרִיזָה לפח הכתום.

זוג II:

• סבי קיבל בדואר הִזְמָנָה ליריד התעסוקה.

• אף על פי שחבריי הציעו לי לבוא איתם לטיול, לא הלכתי כי הרגשתי שההִזְמָנָה שלהם לא הייתה אמיתית.

12. (20 נקודות)

א. לפניך צירופים, ובהם מודגשים שמות עצם במשמעות בעלי תפקיד או בעלי מקצוע.
חִילִים משוחררים, מוֹרִים צעירים, מְהַנְדָּסִים בתחילת דרכם, רוֹפְאִים ותיקים,
מְמַחִים בתחום המתמטיקה, קְרִיָּנִים בטלוויזיה, מְנַהֲלִים של מפעלים
(1) העתק רק את השמות הנוטים במשקלי הבינוני.
(2) ציין את המשקלים של שמות העצם האחרים.

ב. לפניך משפט ובו צורות בינוני.
למה מעסיקים בישראל אינם מעסיקים עובדים מבוגרים?
ציין מעל כל צורת בינוני במשפט את חלק הדיבור שהיא שייכת לו: שם עצם, שם תואר או פועל.

ג. לפניך שני משפטים ובכל אחד מהם מודגשת מילה.
(1) מטרתה של התוכנית החדשה היא לעודד מְעַרְבוֹת של בני נוער בחיי הקהילה.
(2) בימינו יותר ויותר נשים מְעַרְבוֹת בניהול הבכיר.
שתי המילים המודגשות מסתיימות בצורן סופי.
ציין את סוג הצורן הסופי שבכל אחת מן המילים המודגשות: צורן גזירה או צורן נטייה.
(1) מְעַרְבוֹת _____
(2) מְעַרְבוֹת _____

נספח 1 – מאמרים

טקסט 1

למה מעסיקים בישראל לא רוצים להעסיק עובדים מבוגרים?

דורין רוטנשטרייך רובין

גילנות (אייג'יזם) היא יחס מפלה כלפי בני גיל מסוים, בעיקר כלפי זקנים. כיום גילנות היא תופעה מוכרת ומדוברת בעולם, אך בארץ עדיין פחות. "העולם שייך לצעירים", כך תמיד אמרו לנו, ושכחו לספר מה קורה כשהילדים שגידלנו כבר גדולים דים כדי להחליף אותנו בעבודה. ואומנם, כשמדברים על העסקה של אנשים מבוגרים, קשה לצייר תמונה אופטימית. אנשים בני חמישים, שלא לדבר על בני 5 שישים ואילך, מתקשים להתקבל למקומות עבודה ראויים ונדחקים לא פעם למשרות בשכר זעום שלא הולמות את כישוריהם. כל זאת אף שבמקרים רבים יש להם עוד שנות עבודה רבות עד גיל הפרישה – 67 לגברים ובין 62 ל-64 לנשים (תלוי בשנת הלידה).

"שוק העבודה הישראלי מחפש אנשים צעירים", אומרת שרון רנדליך, בעלת מרכז שמסייע לארגונים בהכנת עובדים לגיל פרישה. "היום אנחנו מעריכים פחות את הניסיון, ומחפשים אחר חדשנות ומהירות. מועמדים מבוגרים נתפסים מיושנים ואיטיים, גם אם זה לא נכון. גם צעירים יכולים להיות 10 מקובעים, וגם אדם בן חמישים יכול להיות מודרני ומעודכן".

אולם, לדבריה של רנדליך, לעובדים מבוגרים יש ערך רב בעבור המעסיק: "מלבד היתרון הברור שיש להם בידע ובניסיון רב, עובדים בני חמישים-שישים ישמרו על מקום העבודה זמן רב, מפני שהיציבות חשובה להם. לכן בדרך כלל הם גם יהיו נאמנים הרבה יותר למקום העבודה מעובדים צעירים. נוסף על כך, עובדים כאלה מאופיינים במתינות, בנכונות להקשיב, בצניעות ובפתיחות שאין להרבה צעירים, שרוצים 'לטרוף' את העולם".

15 | נראה כי בשנים האחרונות מעסיקים מתחילים להכיר ביתרונות של עובדים מבוגרים, ואף מעדיפים אותם על פני צעירים. כך, למשל, בעלים של מסעדה במרכז הארץ רואה "יתרון עצום", לדבריו, בהעסקת עובדים שגילים הוא בסביבות חמישים. "מבחינתי, העסקת עובדים בגיל זה היא יתרון מובהק לעסק. לעובדים אלה ניסיון חיים עשיר, היגיון בריא, חוכמת חיים וזמינות למקום העבודה. הם בדרך כלל מנוסים במצבי לחץ ומתמודדים איתם בבגרות, יוצרים אווירה טובה ומשמשים דוגמה לצעירים".

20 | מעסיק נוסף, מנהל גן אירועים, מביע עמדה דומה ואומר: "אני מקווה שלאטילאט המצב בארץ ישתנה, ומעסיקים רבים יגלו את היתרונות שבהעסקת אנשים מבוגרים".

מעובד על פי רוטנשטרייך רובין, ד' (5/11/2017). למה מעסיקים בישראל לא רוצים להעסיק עובדים מבוגרים? מתוך האתר מאקו. אוחזר

www.mako.co.il

טקסט 2

ניסיון החיים

ישראל שורק

אגלה לכם סוד מוכחש ומודחק היטב: בחברה כבר לא מעריכים אנשים בעלי ניסיון. ערכו של ניסיון החיים אבד ואיננו. המבוגרים הולכים ומאבדים את חשיבותם, מפני שמה שהם יכולים ללמד את הצעירים כבר אגור ומתועד במכונות החכמות. ככל שנקדש את החדשנות וככל שבחינו יתרוּפף הקֶשֶׁר לערכי העבר, יוסיפו הזקנים ויאבדו את ערכם. בחברה שלנו אין חשיבות עוד לניסיון חיים. הניסיון ⁵ הנצבר בתודעתם של מבוגרים אינו מועיל לצעירים בני זמננו, ולשווא נקונן על כך.

לפנים, בשכבר הימים, ניסיונם של זקני השבט, זקני העדה, היה מקור חסר תחליף של חוכמה וידע. גם במערכת החינוך נהגו לפני שנים לא רבות לְמנות מנהלים וסגני מנהלים על פי הוותק, וכאשר רופאים לא היו בטוחים בנוגע לאבחנה רפואית, הם נהגו להיוועץ ברופא ותיק ומנוסה מהם.

אולם ההערכה שהייתה לניסיון החיים בעבר הולכת ונעלמת ממרבית תחומי חיינו. הייתכן שבימינו ¹⁰ יִמְנו מנהל לבית ספר רק מפני שצבר ותק? הייתכן שוותיק הרופאים ימונה למנהל מחלקה רק על סמך הוותק שלו? אולי נהגו כך בעבר, אך העבר כבר עבר. כיום הדגש הוא על כישוריו המקצועיים של המועמד לתפקיד.

מדוע הוותק אינו זוכה עוד להערכה? ראשית, ותק פירושו אובדן התמימות. אדם שראה כל מיני דברים, חווה כל מיני דברים, פגש כל מיני אנשים — מטבע הדברים, הוא ודאי ספקן יותר, נוטה להאמין פחות למה שאומרים לו, ביקורתי יותר, זהיר יותר. האם רשימת התכונות הללו רצויה? מוערכת? טובה? לא בימינו. למעשה, אנחנו חיים בתרבות שמוקירה ילדות, ילדותיות והתנסות ראשונית. ¹⁵

שנית, ותק פירושו שחיקה ועייפות. כשם שמכונית שגמאה מרחקים רבים תיראה לנו מושכת פחות ובטוחה פחות מאחותה שנוסעת באוטוסטרדה לראשונה בחייה.

אנו למדים אפוא כי הוותק כשלעצמו אינו מבטיח יתרון. יתר על כן, נראה כי בתחומי חיים שונים הניסיון הוא נטל ולא נכס. נבדוק לדוגמה שני תחומי חיים: הכלכלי והחברתי. בשניהם תוצאת הניתוח ²⁰ תהיה דומה: הניסיון כשלעצמו איננו יכול ללמד אותנו דבר מה בעל ערך.

התחום הכלכלי: מוסד הכסף עובר טלטלה. תנודות שער המטבע קשות לחיזוי עד מאוד. מה יהיה עם המטבעות הממוחשבים החדשים דוגמת ביטקוין⁽¹⁾? האם ערך הדולר יעלה או ירד? למי כדאי להפנות שאלות אלה, לדעתכם? איזה ניסיון חיים יכול להועיל בשאלות אלה? מומחה צעיר יסייע ככל הנראה הרבה יותר מבנקאי קשיש.

התחום החברתי: בילדותי הרחוקה היו חבריי לכיתה באים לבקרני בלי התראה מוקדמת. אחר ²⁵ הצוהריים הייתה נשמעת — במקרה הטוב — נקישה בדלת, ופלוני היה נכנס בפשטות ובעליצות לחדרי. כיום גם שיחת טלפון בלי תיאום מוקדם נחשבת, במקומות מסוימים, לגסות רוח. לנוכח שינויים אלה מה יכולים כיום ההורים, עם ניסיון חייהם העשיר, ללמד את ילדיהם במישור החברתי? פעמים רבות הצעירים מיטיבים לדעת מן המבוגרים כיצד להתנהג בחברה.

הבה נישיר מבט אל האמת: האם אתם מכירים תחום חיים שבו הניסיון הוא סגולה טובה, בעלת ערך? האם צריך לשוב ולהזכיר שנפולאון הצעיר היה כריזמטי וחד לאין שיעור מנפולאון המבוגר, שאלברט ³⁰ איינשטיין היה בשיאו כשהיה בן 26? מה שהתקיים בדורות הקודמים נכון, לכאורה, שבעתיים בדורנו שלנו.

האוכלוסייה בעולם המפותח הולכת ומזדקנת, ואילו הערך של ניסיונה המצטבר הולך ופוחת. העובדה הזאת מטלטלת, משום שאנו חיים בעולם שבו עוסקים בעיקר בפן הכלכלי, ומסלקים מן הדרך כל מה שחסר ערך ואינו רווחי. רק מה שמועיל יישאר, ומה יהא על מה שאינו מועיל?

כדי שלניסיון החיים יהיה ערך בחיינו עלינו לחולל שינוי חברתי עמוק. עלינו לשאוף לחיים לכידים, ³⁵ חיים שיש בהם קשר בין העבר ובין העתיד, בין סבתי ובין נכדתי, שדפוס פועלותי יתאימו לשאיפותי הערכיות. בחברה שבה יעריכו בני אדם כבני אדם, ולא על פי מקצועיותם או הצלחתם, ההקשבה למבוגרים חכמים ובעלי ניסיון תגרום להתרגשות, להתפעמות ולהתרוממות רוח.

(1) ביטקוין הוא מטבע דיגיטלי בינלאומי, והוא אינו מנוהל על ידי ממשלה או בנק. מעובד על פי שורק, י' (2017). ניסיון החיים והמוות. הד החינוך, מאי 2017, עמ' 56–60.

טקסט 3

חכמי החיים

קרל פילמר

כיצד נמצא את הדרך הנכונה לנו בחיים? איך נזהה תכלית שמתאימה לשלב הנוכחי בחיינו? מתברר שיש שיטה מועילה להפליא, אף על פי שרוב האנשים מתעלמים ממנה: אם אתם מחפשים כיוון בחיים או תכלית, נסו לדמיין את עצמכם בעתיד. ניסויים מלמדים שכאשר אנשים נדרשים לדמיין את עצמם בעתיד, הם מיטיבים לתכנן את מצבם הכספי, נוהגים בנדיבות רבה יותר ומחליטים החלטות מוסריות יותר. ⁵ אך זאת אינה משימה קלה. מחקרים רבים במדעי החברה מהעשור האחרון מלמדים כי אנשים מתקשים לדמיין את עצמם בעתיד. נדרש מאמץ כדי לדמיין את עצמנו בעוד עשר או עשרים שנה, ועל אחת כמה וכמה בעוד חמישים שנה ויותר.

למרבה הצער, איננו יכולים לפגוש את "העצמי העתידי" האמיתי שלנו. אף על פי כן, מדהים שמעטים כל כך עושים את הדבר הקרוב ביותר לזה: מראיינים אדם מבוגר שמגלם את "העצמי" שהם שואפים להיות. את הרעיון הזה קיבלתי מִזֶּם מצליח ביותר, שעדיין מנהל עסק, גם כיום, בגיל שמונים ותשע, ¹⁰ והעצה שלו הייתה "למצוא מייבין". ביידיש פירושה של המילה "מייבין" הוא "מי שמבין". ה"מייבנים" הם בני סמכא, הם מקורות מהימנים לחוכמה מצטברת, הם האנשים שיכולים להנחות אותנו, ולדברי היזם: "הייתי שותף בשמונה עסקים, ובכל עסק שהייתי בו — הדבר החשוב ביותר היה שתהיה לי גישה ל'מייבין'. משהו שבאמת יכול להנחות אותי. כשהיה לי 'מייבין' מצוין, תמיד הצלחתי, ובכל פעם שיצאתי לדרך חדשה בעצמי, לבדי, נכשלתי. כשלא הקשבתי, הפסדתי הרבה כסף. צעירים רבים אינם מודעים לכך. הם אינם מבינים שלעסק יש היבטים רבים שאי אפשר ללמוד באוניברסיטה. ¹⁵ הם חייבים לחשוב על הטווח הארוך, להביט אל העתיד. הם צריכים לחשוב שלוש שנים, שש שנים, עשרים שנה קדימה. זה תפקידם של ה'מייבנים' — לכוון את הצעירים על פי ניסיונם".

אם כן, כל אימת שתחושו חסרי כיוון ותרגישו שאתם "מתנדנדים" בין שני עולמות, חפשו "מייבין", שמגלם את "העצמי העתידי" שלכם. מוטב שהוא יהיה מבוגר — מבוגר מאוד — אם אפשר.

למה לא להתחיל בפעילות ישנה נושנה: לבקש את עצתם של קשישים? הרי לקשישים יש משהו
 20 שלשאר האנשים אין: הם חיו את חייהם. הם היו במקומות שאנחנו עדיין לא היינו בהם. אנשים שחיו
 חיים ארוכים יכולים להעריך טוב יותר מה "יעבוד" ומה "לא יעבוד", ולייעץ לאדם המנסה למצוא את
 דרכו בחיים. אדם צעיר אינו יכול להבין את מהלך החיים באותה מידה שאדם מבוגר יכול להבין אותו.
 הקשישים מביאים נקודת מבט מתקופה אחרת לבעיות העכשוויות שלנו ולהחלטות שאנו נדרשים
 להחליט. התובנות שלהם עשויות לתרום לנו רבות. אז מצאו מישהו שמשקף למיטב הערכתכם את
 "העצמי העתידי" שלכם והתייעצו איתו בנוגע לדרך שאתם שוקלים לצעוד בה. לא תתחרטו על כך.

מעובד על פי פילמר, ק' (9/2/2017). חכמי החיים. מתוך האתר אלכסון. אוהור מ' <http://alaxon.co.il>

טקסט 4

מחקרים מוכיחים: החוכמה עולה עם הגיל

רועי שני

כולנו פוחדים להזדקן, אך מחקרים מראים כי בד בבד עם הקשיים הגופניים והנפשיים הלא־פשוטים
 שמתלווים להזדקנות, לגיל המבוגר יש גם יתרונות, כמו אינטליגנצייה רגשית ואינטליגנצייה חברתית.
 מדענים מכנים מאפיינים אלה — "חוכמה".

אומנם עם הגיל מתרחשת הידרדרות ביכולת הקוגניטיבית של האדם, הידרדרות שאולי מקשה על
 5 קשישים רבים לפתור משוואה מתמטית, אולם יש יכולות חשיבה שדווקא משתפרות בגיל המבוגר,
 למשל היכולת להבין מצבים חברתיים.

לדברי המומחים, יכולת זו נובעת מאינטליגנצייה חברתית ומאינטליגנצייה רגשית, המתעצמות עם
 השנים ומאפשרות לאדם הנקלע לדילמה חברתית להעריך את המצב ביישוב הדעת, להתאים לו תגובה
 רגשית הולמת ולהחליט החלטה מושכלת.

10 מחקר המאשש את ההנחה שאינטליגנצייה חברתית ואינטליגנצייה רגשית מתפתחות עם הגיל פורסם
 באחרונה בכתב העת הרשמי של האקדמיה האמריקנית למדעים (PNAS). לצורך המחקר חולקו 247
 משתתפים לשלוש קבוצות לפי גיל. אחת מן הקבוצות הייתה של בני שישים ויותר. המשתתפים נדרשו
 להתמודד עם קונפליקט כלשהו בין מדינות: לתאר כיצד הבינו את הקונפליקט ומה לדעתם יקרה
 בהמשך. לאחר עיבוד הנתונים נמצא כי קבוצת המבוגרים זכתה בציון הגבוה ביותר בהבנת הקונפליקט
 15 ובחזוי תוצאות הסכסוך. החוקרים הסיקו כי החוכמה של חברי קבוצה זו באה לידי ביטוי ביכולת
 שלהם להתמודד בהצלחה עם אתגרים חברתיים מורכבים. לדבריהם, בהתחשב בממצאים כדאי
 להקצות לאנשים מבוגרים תפקידי מפתח בתחום החברתי, כמו תפקידי ניהול משא ומתן וייעוץ.

מחקר מעניין נוסף בשדה הפסיכולוגיה, שפורסם בשנה שעברה בכתב העת האמריקני "Psychology and Aging Journal"⁽¹⁾, הראה כי מבוגרים שולטים ביעילות רבה יותר במנגנון הבקרה הרגשית שלהם — שליטה זו היא שעושה אותם לחכמים יותר. במחקר זה הקרינו החוקרים קטע וידאו מעורר 20 שאט נפש לשתי קבוצות גיל: 20–30; 60–75. לאחר הקרנת הקטע התבקשו המשתתפים "להתעלם" ממה שראו זה עתה, ולשחק במשחק זיכרון קלסי — לאתר שתי תמונות זהות מוסתרות על סמך זיכרון מיקומן. אף על פי שזיכרון לטווח קצר הוא יכולת קוגניטיבית שמתרופפת עם הגיל, בניסוי הזה השיגה קבוצת המבוגרים תוצאות טובות יותר. איך זה קרה? החוקרים טוענים כי הניסוי מדגים כיצד מבוגרים מצליחים לעבור בקלות רבה יותר מרגשות שליליים לרגשות חיוביים. יכולת השליטה הרגשית שלהם מאפשרת להם להבין את המציאות באופן שקול יותר ולהחליט החלטות חכמות יותר.

(1) "כתב העת לפסיכולוגיה ולהזדקנות"

מעובד על פי שני, ר' (31/8/2010). מחקרים מוכיחים: החוכמה עולה עם הגיל. מתוך אתר **ynet**, ידיעות אחרונות. אוחר www.ynet.co.il

כל הבגרויות בלשון עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/lashon